

Annelies Kappers (a) & Maarten van der Burg (b)

(a) *Film@Taal* Amsterdam

(b) *Script Factory* Amsterdam

Contact: *filmmettaal@gmail.com*

scriptfactory@euronet.nl

Educationals: anatomische lessen

1. Inleiding

Het beroep van docent is een van de beroepen waarin je de meeste beslissingen in korte tijd moet nemen. Een recent Amerikaans onderzoek geeft aan dat de docent op de tweede plaats staat, net onder de piloot van een Boeing 747. Dat is niet verbazingwekkend. Elke docent kan het beamen. Een student van de lerarenopleiding die het niet wilde geloven, turfde een half uur lang alle beslistmomenten in een les en kwam uit op 2 A4-tjes.

Lesgeven is een heel complex vak, dat is zeker. Het blijkt uit de vele vakliteratuur die erover verschenen is¹. Docenten voelen zich regelmatig ook onzeker. Dat blijkt onder meer uit het feit dat men niet zo gemakkelijk een collega in de les toelaat, maar dat men wel graag naar een les van een collega wil kijken. En het is ook een feit dat docenten zich niet graag laten filmen.

Deskundigheidsbevordering van docenten is niet altijd gericht op deze complexiteit. Er wordt veeleer ingegaan op instrumentele aspecten, zo als 'werken met de referentieniveaus', 'werken met ICT', 'hoe verbeter ik mijn klassenmanagement', 'competentiereren'... Meer aandacht voor de complexiteit van het beroep zou de belangrijke rol van de docent in het onderwijsproces recht doen. Maar om de complexiteit te zien en te kunnen verdragen, is veel reflectie nodig. En daarvoor is een schoolleiding nodig die de prioriteit weet af te dwingen om bij elkaar in de les te kijken, intervisie te hebben of gezamenlijk filmmateriaal te bekijken en te bespreken. Ook dat is deskundigheidsbevordering.

2. Film als leermiddel

Script Factory (Maarten van der Burg) en *Film@Taal* (Annelies Kappers) maken al jaren films van onderwijs. We noemen dat *educationals*, omdat onze films geen docu-

mentaires zijn of pure registraties, maar deel uitmaken van het leerproces van docent, schoolleider of leerling.

Wij helpen docenten direct. Niet door ze aanwijzingen te geven, maar door te laten zien wat er gebeurt in een les. We zijn betrokken bij de voorbereiding van de les en bepalen samen met de docent en de opdrachtgever (bijvoorbeeld: de lerarenopleiding, de schoolleiding, de gemeente...) het doel van de les en het doel van de *educational*. Er wordt natuurlijk geen script gemaakt, maar doel en stappen in de les zijn helder.

We filmen de werkelijkheid, wat er gebeurt en dat is altijd goed. Leerlingen worden er ook bij betrokken en ook zij weten wat het doel van het filmen is. Elke betrokkene werkt mee aan het creëren van een beeld van het leren. Er wordt door iedereen hard gewerkt: de camera, het geluid, de regisseur, de leerlingen en de docenten. We stijgen boven onszelf uit, altijd. Op die manier wordt het leren betrappt en is de complexiteit van het beroep van docent te zien. En hier gaat het om. Alle intuïtieve en bewuste handelingen worden zichtbaar en bespreekbaar. Dat is pas leren!

Kijken naar hoe anderen lesgeven en hoe je het zelf zou aanpakken... eigenlijk is film het beste medium om dat te laten zien en daar vervolgens met collega's of coaches over te praten. In beeldmateriaal kan je in concrete lessituaties reacties van leerlingen en de reactie van de docent zien en – nog belangrijker – je kunt de beslismomenten bevriezen, nog eens bekijken en vervolgens alternatieven bedenken. Dan pas kan je patronen herkennen en eventueel aanpassen.

De meeste docenten weten het wel: je staat daar niet zomaar wat te doen. Maar de vragen wat je dan doet en waarom stel je niet altijd en zijn achteraf – omdat veel docenten meestal intuïtief handelen – ook vaak moeilijk te beantwoorden.

Het is belangrijk dat docenten zich bewust zijn van hun handelen en van de aard en de complexiteit van hun vak. Het maakt hen zekerder, deskundiger en – zeker niet onbelangrijk – het verhoogt de waardering voor het beroep. Film maakt zichtbaar waar de dilemma's liggen en waar docenten in de hectiek van een les, soepel en snel mee om moeten kunnen gaan.

3. Enkele voorbeelden

We filmden een les van een docent die al een tijdje les gaf in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), maar nog in opleiding was bij een lerarenopleiding. De opleiding wilde graag films van lessen gebruiken om de vakdidactiek zichtbaar en bespreekbaar te maken. Daarnaast was het doel om te laten zien hoe begeleidingsgesprekken gevoerd worden.

De docent had een les voorbereid waarin veel groepswerk zat. Voor hem spannend, want dat had hij nog niet vaak gedaan; hij was bang voor te veel onrust in de les. Toch

wilde hij het proberen. In het voorgesprek met de begeleider besprak hij zijn doelen, twijfels en verwachtingen. De leerlingen wisten dat ze gefilmd zouden worden en er hen werd duidelijk gemaakt dat het om de docent ging en om het zichtbaar maken van het proces. Iedereen wilde laten zien hoe het er aan toe gaat in een les over woordenschat in het vmbo. Een levendige, soms wat rommelige, maar doelgerichte les. Achteraf werd een evaluerend gesprek gevoerd met de begeleider. Het resultaat is een boeiende film van 20 minuten over structuur in de les, motiveren van leerlingen, affectiviteit, sturen en niet storen door de docent, tijdsbewaking, taken in de groep, woordenschatdidactiek... Stof voor wel 5 colleges in de lerarenopleiding.

4. Een ander aspect: film kijken maakt je bewust van onzichtbare aspecten

We maakten een film over taalvaardigheid in het beroep voor het middelbaar beroeps-onderwijs (mbo). Toen we voor het eerst filmde in een autospuiterij, merkten we hoe weinig er werd gepraat en hoe weinig er van leerlingen werd gevraagd op het gebied van taal. Uit een gesprek met de bedrijfsleider bleek dat van een mbo-leerling werd verwacht dat hij meedacht, interesse toonde en zich actief opstelde. Dat heeft alles met taal te maken. Hoe leren ze dat dan door middel van taal te laten zien?

Maar het werd nog veel interessanter toen we later in de montagekamer naar de beelden keken. In de film wordt een gesprek gevoerd met Roan, een stagiaire in de auto-spuiterij. Ik, als interviewer, vroeg hem: "Wat zou je op een verjaardag vertellen als ze je vroegen wat je vak inhoudt?" (We dachten toen nog dat 'verjaardag' de vraag minder abstract maakte). Hij antwoordde tot onze ontzetting (toen): "Ik zou het niet weten..." En voegde eraan toe: "Ja, als ik het aan het doen ben... dan misschien wel". Bij het bekijken van de beelden zagen we pas hoe idioot abstract onze vraag was en ontdekten we dat hij perfect het niveau van een jongen op weg naar 2F liet zien: concreet beschrijven wat je doet met het materiaal/gereedschap bij de hand.

Voor taal- en niet-taaldocenten is dit een *eyeopener*: ze zien op dat moment ook dat je nooit zo'n abstracte vraag moet stellen of abstracte opdrachten moet geven en dat ze dat maar al te vaak doen. Kijk maar naar de gangbare mbo-opdrachten: 'Wat is je leerdoel?'; 'Wat heb je geleerd?'; 'Schrijf een verslag van je werkzaamheden'...

Bij het kijken naar lessen of beroepssituaties op film is goed te zien wat het taalniveau bepaalt en waar kansen liggen voor taalontwikkeling.

Na al die jaren filmen is, hebben we ingezien dat het belangrijkste is hoe je gebruikmaakt van een film en wat je ermee doet met een team, een individuele docent, een schoolleider, de gemeente... Hoe kan je een *educational* inzetten als deskundigheidsbevordering? Om een *educational* tot een *educational* te maken, is het dus nodig dat er gekeken wordt. Soms wel drie of vier keer. Vervolgens is het gesprek erover essentieel.

3. Competentieontwikkeland leren

Zonder gesprek geen *educational*. Een *educational* als anatomische les: in een kring eromheen en heel precies analyseren en fileren. Hier ontstaat inzicht in het complexe beroep van docent. Dat is de reden waarom we workshops geven met filmfragmenten en daar bespreken hoe je kunt werken met film en met onze *educationals*.

Noten

¹ Kijk op www.scriptfactory.nl voor voorbeelden van diverse films in allerlei onderwijssoorten. Kijk op www.filmmettaal.nl voor mbo-films (mbo = middelbaar beroepsonderwijs), zoals de film *Onzichtbare Taaltaken* en andere filmfragmenten van leerlingen en begeleiders in de stage. De films zijn bedoeld voor scholing van docenten in het mbo en het hbo (= hoger beroepsonderwijs).